

Robotar, rebelliska barn och frånvarande föräldrar

Barnlitteraturåret 2024

Linda Bondestam premieras med August-priset 2024 i barn- och ungdomskategorin för *Chop Chop – en tapper jordbos berättelse*. I dagens samhällsklimat känns bilderboken nästan som ett omen.

Robotarna tar över allt fler av människornas arbetsuppgifter – men inte heller den sympatiska och ständigt hjälpsamma roboten Chop Chop går säker. An eftersom det kommer nya, mer effektiva robotmodeller får även Chop Chop gå – och gång på gång bli omprogrammerad till nya arbetsuppgifter. Då Chop Chop blir bilderbokskonstnär och ”skriver 300 böcker i minuten” lyfts ett annat aktuellt tema, nämligen huruvida AI kan ta över även kreativa jobb. Detta har diskuterats inte minst i och med de AI-genererade bilderna i fjolårets storsäljare *Det spökar på äventyrsbadet* av The Swedish Family samt Storytels nyhet om en helt AI-skriven bok.

I *Chop Chop* protesterar konstnärerna och roboten får ”sparkis” – igen. Till slut hamnar Chop Chop som soldat i ett ödesdigert krig som slutar i att mänskligheten helt utplånas. I postapokalypsen lever bara robotar och se: världen är grön och vacker igen. Det är ändå lite tomt utan människor, tycker Chop Chop och börjar med hjälp av ett IVF-labb bygga upp en ny (bättre?) mänsklighet.

Sin vana trogen utnyttjar Bondestam hela boken från pärm till för- och eftersättsblad för sin berättelse. Färgskalan går från en beige vardag i början till allt mörkare toner ju närmare kriget kommer. Kontrasten mellan det svarta och röda uppslaget då atombomben exploderar och det därpå följande ”bländande, brännande, svidande” vita uppslaget är skrämmande i sin enkelhet.

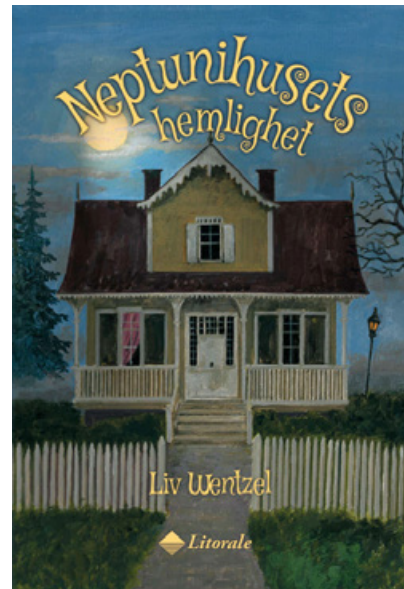
Både i handling och bildberättande finns tydliga

referenser till **Shaun Tans** bilderbok *Cikada* (2018). Även *Cikada* handlar om en enkel (icke-mänsklig) kontorsarbetare som är både effektiv, pålitlig och bäst av allt: lätt kan åsidosättas. I *Cikada* skapas rytm i berättandet genom ett återkommande Tok Tok Tok – vilket i Bondestams bok blir Chop Chop. Även för- och eftersättsbladet har starka paralleller, då försättsbladet skildrar en kall stadssiluett medan en frodig djungel breder ut sig på eftersättsbladet i båda böckerna.

Såväl krigstematiken som ekokritiken återkommer i **Lena Frölander-Ulfs** kapitelböcker om Rafsa. Den första boken i trilogin om det modiga murmeldjuret utkom 2023 och har 2024 följts av såväl del två som tre. I *Rafsa Rotlös* och *Rafsa Stentramp* fortsätter Rafsa och hennes vänner, huggormen Ziczac och murmeldjuret Kotten, sin kamp för att återta och återinföra balansen på stenåkern. Det första som måste göras är att hitta Rafsas fantastiska och starka pappa, som varit försvunnen sedan Rafsa var liten.

Återföreningen med pappan blir ändå inte riktigt som Rafsa tänkt sig och det blir snabbt tydligt att pappa Vide inte kommer att vara till hjälp då stenåkern ska återerövas. Det är lätt att glorifiera en frånvarande förälder så länge den är borta – svårare då man möter den och märker att den prioriterar ekollon framför sitt eget barn. Tack vare att den gamle Lunkas lär dem om murmeldjurens och huggormarnas historia får vännerna ändå allt bättre förståelse för vad som måste göras. Tillsammans med spillkråkan Kirikiri lyckas de samla ihop en hel murmelarmé som ska försöka fälla den förskräcklige huggormsdiktatorn general Gaddh.

Böckerna behandlar teman som att hitta sig själv och våga gå sin egen väg, att hitta balansen i naturen

och att som vänner acceptera varandras olikheter. Rafsas förhållande till sin pappa och förståelsen för dennes beroende, men också vad det kan ha orsakats av, är ett annat viktigt tema i trilogin. Från att oroa sig över att vara för lik honom kan hon acceptera den hon är och lära sig utnyttja sina styrkor. Liksom i den första boken pryds sidorna av Frölander-Ulfs underbara illustrationer av bedårande murmeldjur och skräckinjagande huggormar i murriga färger.

Frånvarande föräldrar

Sökandet efter en försvunnen förälder är temat även för **Bengt Ahlfors** kapitelbok *Rymlingen* som utspelar sig i ett efterkrigstida Finland. Valters pappa har dött vid fronten, vilket Valter har svårt att acceptera. Då mamman sedan gifter om sig bestämmer sig Valter för att rymma hemifrån och ta sig österut för att hitta pappan. Tematiken går igen i **Malin Klingenberg's** fantasybok *Slättens systrar. Berättelser från Gibat*.

Lena Frölander-Ulfs
skapelser Rafsa
och Ziczac.

Systrarna Saba och Sarina har vuxit upp med sin grymma pappa Lote efter att deras mamma försvunnit – och antagits ha dött – då de var små. Då flickorna råkar träffa en annan nomadklan på väg till sitt sommarbete inser de snart att Lote döljer saker för dem och de andra barnen i klanen. Som att de armband som ska skydda dem från den okända Matriarken egentligen bara hindrar dem från att utnyttja sina inre krafter. De unga flickorna börjar småningom lära sig allt mer – inte bara om naturens och de egna krafterna, utan också om vad som egentligen hänt deras mamma.

Jag ser fram emot att ta del av de två följande delarna i den utlovade trilogin om systrarna. Klingenberg lyckas bygga upp en fängslande berättelse om unga kvinnor som hittar sin röst. Om makt och att bryta sig ur förtrycket. Att jag stundvis tror det är en bok av **Maria Turtschaninoff** jag läser – *Slättens systrar* hade passat in med Turtschaninoffs Maresitriologi såväl utgående från tema som miljö – tänker jag att nog är ett rätt gott betyg för en fantasyroman.

Frånvarande mammor verkar överlag vara ett genomgående drag i fjolårets fantasyproduktion för unga. Såväl i just Turtschaninoffs *Mantikoran* som i **Ellen Strömbergs** *Ingen början inget slut* figurerar en saknad mamma. I *Mantikoran* utgör detta premisen för berättelsen, där läsaren genast av bokens första rader förstår att det är något fel på Lis pappas nya kärlek: ”Jag vet det så fort jag ser hennes leende. Det är helt enkelt för mycket tänder. Mungiporna når nästan upp till öronen och tänderna

glimmar vita och vassa. Fler än vad som borde rymmas i en människomun.”

I den novellika berättelsen får den elaka styvmodern alltså monstruösa proportioner. Pappan tror förstås att Li bara trilskas, så hon måste själv hitta en lösning på problemet: att hugga ut mantikorans hjärta med ett enhörningshorn. Med sina blott 90 sidor med färgillustrationer av **Peter Bergting** på så gott som varje uppslag känns formatet som upplagt för att locka de mer ovana läsarna. Den luftiga formgivningen gör boken snabbläst och med tanke på den stadigt nedåtgående läsningen bland barn och unga är det tacksamt med välskrivna böcker för en mindre erfaren målgrupp.

I *Ingen början inget slut* fungerar den ganska ensamma 14-åriga Benny som protagonist. Han har nyligen mist sin mamma i cancer och förutom bästisen Olivia har han inte riktigt några vänner. Nu ska Benny tillbringa sommaren långt från allt, i en husbil på den österbottniska landsbygden med sin entusiastiska arkeologpappa. Då den mystiske Tristan träder in i bilden blir den tråkiga vistelsen både spännande och lite farlig. Detaljer om Tristans utseende och beteende får nämligen snart läsaren – och Benny själv – att misstänka att han kanske inte är en helt vanlig tonåring från orten.

Kapitelbokens främsta styrkor ligger enligt mig ändå inte i själva fantasyberättelsen eller ens förhållandet mellan Tristan och Benny, utan i de teman som behandlas mera vid sidan om. Dels är det Bennys osäkerhet kring den egna tonårskroppen – hur han snabbt vadar ut i vattnet när han ska bada och hur han drar sig för att duscha så andra kan se. Dels är det ensamheten och svartsjukan då bästisen Olivia inte svarar på hans textmeddelanden.

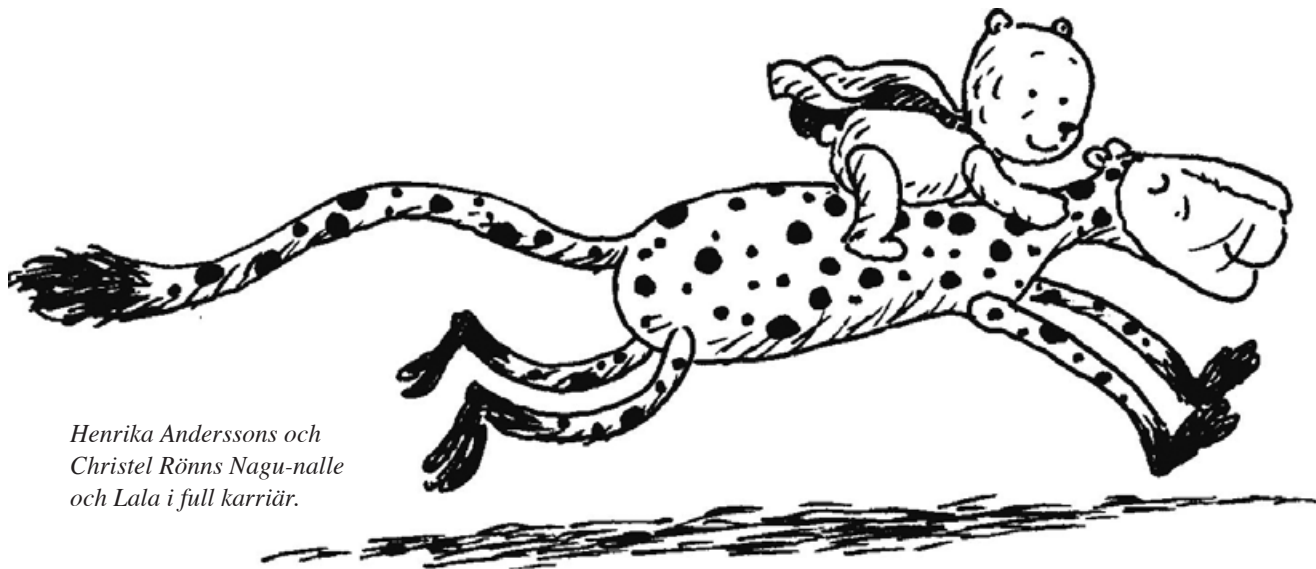
Främst är det ändå saknaden efter mamman, en saknad som blommar upp emellanåt och vid oväntade tillfällen: ”Jag slutade tänka på det innan jag hann tänka mer och ruskade av mig minnena”. Strömberg lyckas precis i beskrivningen av hur Benny lärt sig säga det som förväntas av honom, att mamman varit ”sjuk länge före, så att vi hann förbereda oss och så där”. Och medvetenheten om vad man absolut inte får säga – att det efter mammans död kan kännas skönt att inte längre behöva oroa sig och vara rädd i väntan på att hon ska dö.

Död och gamla släktingar

Döden är minst sagt närvarande också i *Neptunihusets hemlighet* av **Liv Wentzel**. Kapitelboken handlar om Judith som med sin mamma, pappa och lillasyster Dinah flyttat in i en förfallen kaptensvilla i Mariehamns gamla kvarter. Nu ska familjen renovera villan, men det visar sig rätt snabbt att de inte är ensamma i huset och att någon sätter käppar i hjulen för byggprojektet. Med den gamla villan och ett somrigt Mariehamn bygger Wentzel upp en stämningsfull och nästan lindgrensk miljö för sin berättelse. Ålands sjöfartshistoria ligger som bakgrund för husets berättelse och hade gärna kunnat få spela en ännu större roll för upplösningen som nu känns lite platt.

Sjöfart och mer specifikt smuggelverksamhet figurerar också i *Smugglarens skatt* av **Axel Åhman** och **Ola Skogäng**. Åhman som nog är mest känd från humorgruppen KAJ har redan etablerat sig som författare med novellsamlingen *Klein* och romanen *Eldsjal* men tar sig här an en ny genre i och med kapitelboken. I *Smugglarens skatt* ska elvaåriga Oliver tillbringa någon vecka hos sin farmor på Bullerholmen – ”bortom rim och reson långt ute i skärgården på en vindpinad ö i ett hus som sett bättre dagar”. Utan mobilnät eller annan underhållning än pappas gamla tråkiga serietidningar. När Oliver sedan tar sig upp på farmors förbjudna vind och där hittar en magisk kompass börjar ett fart- och farofyllt äventyr ta form.

Boken har ett lyxigt format och är inbunden i röda gammalmodiga pärmar. Skogbergs helsidesillustrationer i varje kapitel bidrar till det praktfulla intrycket. Till utseende och koncept liknar boken Karin Erlandssons *Nattexpressen* (2020) som också är uppbyggd som en adventskalender med 24 kapitel. Att kapitlen är korta passar bra då tanken är att de ska gå att läsa under en kväll. Samtidigt lockar det fängslande äventyret till sträckläsning och bjuder på såväl släkthemligheter som otippade förloerade skatter. Liksom i flera av fjolårets andra titlar är ett av temana frånvarande föräldrar. I Olivers fall jobbar de (för) mycket och lämnar honom därför hos farmodern att tas hand om, eller som Oliver upplever det ”skyfflas undan och förvaras som en av farmors inlagda sillar”.

Henrika Anderssons och Christel Rönns Nagu-nalle och Lala i full karriär.

Att låta ett besök hos en äldre släkting utgöra starten för ett mysterium eller äventyr är ett populärt och ofta använt grepp i barnlitteraturen. Både **Henrika Anderssons** nostalgiska *Nagu-nalle och gammelmårrorna* illustrerad av **Christel Rönns** och **Tomas Järvinens** *Gasan och Bromsan: Ett sanslöst spännande äventyr* bygger på samma premisser. Andersson tar liksom Åhman dessutom fasta på barns ovilja att slita blicken från spelskärmen. Åhman låter nätet på ön vara så dåligt att spelet helt enkelt inte är möjligt för Oliver medan Edi spelar nedladdade spel under sin vistelse i Nagu. *Gammelmårrorna* är femte boken i serien om Nagu-nalle och tar på ett finstämt sätt upp åldrandet och döden. Medan Anderssons serie är sympatisk och igenkännbar i sin Nalle Puh-ighet innebär *Gasan och Bromsan* ett unikt inslag i fjolårets utgivning i och med sin interaktiva prägel.

Konceptet att läsaren själv får välja berättelsens väg och möjligheten att göra om tills alla vägar är prövade känns igen från spelvärlden och är i bästa fall något som kunde locka läsare som inte tilltalas av traditionella böcker. Att skriva en interaktiv bok är ett minst sagt ambitiöst projekt och Järvinen ska ha en eloge för sin berättarglädje och idérikedom. Det är inte alla som kan hitta på så många olika slut på en och samma berättelse. Som helhet känns boken ändå något obearbetad och här finns en hel del outnyttjad potential. Inte minst gällande huvudpersonerna.

I en fristående fortsättning på *Grävling borta*

(2020) och *Lejon kommer* (2022) spelar barnet ut sina känslor genom mjukdjuret Lejon i **Sanna Sofia Vuoris** och **Cara Knuutinens** *Skyll på Lejon*. I *Lejon kommer* är det julen som firas hos morföräldrarna medan det i *Skyll på Lejon* är påsk. Själva högtiden noteras egentligen bara i illustrationerna där traditionella påskdekorationer, chokladägg och ett besök till påskmarknaden syns. Liksom i föregångaren präglas *Skyll på Lejon* av en stor dos nostalgi, som möjliggörs just tack vare att den utspelar sig hemma hos äldre släktingar ute på landsbygden.

I *Pärla, farfar och Enok* av **David Forsblom** och **Lina Forsblom** är ramen sjuåriga Pärlas övernattnings hos farfar. Även här är äventyret småskaligt och jordnära och fungerar mest som grund för sensmoralen: att även olyckor kan leda till goda saker.

Pärla och farfar gestaltade av Lina Forsblom.

Jordnära är minst sagt också äventyret i bilderboken *Rymlingarna* av **Malin Klingenberg** och **Maria Sann**. I berättelsen – som är en fristående fortsättning på duons *Främlingarna* (2022) – bestämmer sig tre dagisbarn för att rymma "[t]ill friheten" genom en tunnel de grävt under staketet. En lurig plan för att genomföra rymningen tar snabbt form och efter ett misslyckat försök att få den vuxna Mona att somna på en filt ute i solen bestämmer sig trion för att rymma under vilan – då Mona med säkerhet kommer att somna.

Med enkla medel bygger Klingenberg och Sann upp den humoristiska helheten. Sanns naivistiska och avskalade illustrationer är briljanta. Fantastiska är till exempel barnens koncentrerade och sluga miner då de planerar sin rymning och det ordlösa uppslaget där barnens färd över dagisgården och under staketet liksom animeras. Boken är berättad ur ett dagisbarns perspektiv och en stor del av humorn bygger på barnens självklara sätt att tänka. Som då de blivit utlåsta efter sitt äventyr och slinker in samtidigt med några mammor på väg efter sina barn: "De tror kanske att vi jobbar här, viskar Linnea".

Bilderboken *Kom vi springer* utspelar sig också på skolgården men till skillnad från den starka gemenskapen i *Rymlingarna* skildras i **Ulrika Hanssons** och **Maija Hurmes** bok utanförskap och mobbning – ur mobbarens perspektiv. Temat är förstås viktigt och greppet att fokusera på mobbaren Rob och hans känslor fungerar. Samtalen mellan Rob och hans rätt distraherade ensamstående mamma ger texten ytterligare en lyckad dimension.

Jag har ändå svårt med att den mobbade Sixten illustrerats med pottfrisyr och töntiga kläder – vilken poäng ville man göra där? Den plötsliga vändpunkten i slutet då allt plötsligt blir bra och alla kan vara vänner och leka tillsammans utan någon vidare förklaring drar vidare ner på helhetsintrycket av boken.

I *Hugo upptäcker tiden* tar mammans arbete över så Hugo får hitta någon annan att ställa sina frågor till. **Misan Starcks** och **Ragnar Aminoffs** bilderbok behandlar konceptet tid på ett nästan filosofiskt sätt men blir lite tungläst med mycket text på varje sida.

En rak motsats till Robs och Hugos mammor utgör förstås allas älskade Muminmamma. I förordet till jubileumsutgåvan av *Småtrollen och den stora översvämningen* lyfter författaren **Frank Cottrell Boyce** fram Muminmaman som berättelsens hjälte; den som "ska leda Mumintrollet genom mörkret och ut i ljuset". Förutom ett nytt förord innehåller jubileumsutgåvan en sammanställning av persongalleriet, utgående från **Tove Janssons** egna anteckningar. Boken skrevs under en orolig tid, då många liksom muminfamiljen försökte bygga upp något nytt och hitta en trygg plats att bo. Åttio år senare känns den fortfarande skrämmande aktuell.

Den ultimata jubileumsboken är ändå pop-up-boken *Mumin hittar hem* som med sina festliga färger och otroliga papperskonst av **Elena Selena** (originalutgåvan *The Moomins Find a Home* är utgiven hos Macmillan Children's Books) är som att stiga in i en godisbutik. Berättelsen utgår från just

Vårlig utflykt i Sanna Sofia Vuoris och Cara Knuutinens *Skyll på Lejon*.

Småtrollen och den stora översvämningen, men är anpassad till bilderboksformatet. Selena bygger upp fantastiska och detaljerade scener som låter läsaren sjunka in i mumintrollens magiska värld. Boken drar fram läsarens barnsliga sida och är en glädje för både öga och själ – kanske att den till och med ger lite hopp i dystra tider?

Medan småbarnsbokserien *Mumin och Lilla My upptäcker* kan kännas lite som att Förlaget M mjölkar Mumin, är *Mumin hittar hem* ett välkommet tillskott. Detta sagt utgör just *Mumin och Lilla My upptäcker* år 2024 de enda nya kartongböckerna – som alltså riktar sig till de allra yngsta – och fyller därför de facto en lucka i utgivningen. Både tematiskt och med tanke på den avskalade texten samt det lilla formatet är också **Karin Erlandssons** och **Karoliina Pertamos** ljuvliga somna-in-bok *Juno tänder månen* riktad till småbarn. Med sina stämningsfulla illustrationer och poetiska text utgör boken en omsorgsfull och vacker helhet. Speciellt behagligt är hur illustrationerna på flera av uppslagen liksom smälter in i varandra. Varför man valt att trycka den på vanligt papper istället för kartong är en intressant fråga. I nytryck gavs ändå **Ulf Starks** och **Linda Bondestams** fantastiska *Allt det här* (2012) ut och jag kan inte annat än hoppas vi får se nya lika ambitiösa kartongböcker framöver.

Försäkringssvindlar och förfalskade pass

Det är inte bara böcker för de yngsta det råder brist på. **Wilma Möller** har i *Springa som vinden* skrivit fjolårets enda egentliga finlandssvenska ungdomsroman. Möller har sedan debuten med *Allt att vinna* (2020) etablerat sig som hästboksförfattare och bra så – det är en nisch som egentligen saknades på svenska i Finland innan Möller. Även i *Springa som vinden*, som är en fristående fortsättning på debutromanen, fortsätter Möller på samma spår. Förutom Nora som fungerade som huvudperson i *Allt att vinna* får läsaren här även följa den struliga Elvira. I romanen ryms både kärlekstrubbel, svåra familjeförhållanden, försäkringssvindlar och förstas den stora kärleken till hästarna och ridsporten. I fokus ligger Hallastallets nya investering, den egen-sinniga och svårhanterliga galopphästen Arizona.

Möller uttrycker sig målände och detaljerat, vil-

ket i ridscenerna fungerar perfekt för att skapa en lika hisnande upplevelse för läsaren som för gestalterna i berättelsen. Som då den rätt ovana ryttaren Elvira rymmer med Arizona och tas på en vådlig galopptur: ”Det var som om hon haft både skygg-lappar och vadd i öronen, för hon tänkte bara fram-åt. [...] Arizona njöt i stora drag över att få använda sin kropp till det den var gjord för: att springa som vinden.” Andra gånger blir det lite mycket av det goda och eventuellt kunde intrigen ha förtätats något genom att slopa en del av beskrivningarna.

I *Springa för vinden* lyckas Nora och Elvira avslöja stallägaren Svante Hööks försäkringssiffel. I **Eva Höglunds** kapitelbok *Kompisdeckarna: förfalskare i farten* är det däremot förfalskade pass som tjänar som första ledtråd i den bedrägerihärva barnen snubblar över. Boken är den tredje i serien om vännerna Andrea, Erik, Elise och Markus som löser brott i äkta Kalle Blomkvist-anda. Handlingen håller sig till genrens konventioner och barnen råkar gång på gång snappa upp sådant som låter dem pussla ihop och lösa fallet – som Elise konstaterar är det ”nästan som om [de] serveras ledtrådar på en bricka”.

Liksom Möller svävar även Höglund gärna iväg i långa beskrivningar, ofta om barnens vardag och till exempel vad de ätit till middag. Även de utdragna dialogpartierna känns något stolpiga och med mindre av den varan hade boken nog blivit mer spännande och läsarvänlig. Genom skillnaderna mellan syskonen Erik och Elises familj och den välbärgade Markus familj lyfts temat pengar och vad som gör en lycklig – även om sensmoralen här nog blir lite övertydlig. Då Elise drömmer om nya sandaler till våravslutningen önskar Markus att de karriärinriktade föräldrarna var hemma lite oftare. Överlag är det mycket som skrivs läsaren på näsan, som då tonåringen Markus tänker att han nog också då han blir äldre vill kunna vara sig själv: ”Också barnslig ibland om det känns rätt.”

Hjälteresor och kärlek till naturen

Pengar, eller materiella ting som källa till lycka, fungerar som tema också i bilderboken *Prinsarna och luftsloppet* av **Tanja Aumanen**. Prinsarna Ola och Stig-Britt älskar att mysa men känner att deras

Jemy Lucander

myssoffa blivit för trång. Då deras nya, större soffa inte ryms in genom dörren är lösningen förstås att köpa ett nytt slott – som sedan måste fyllas med en massa andra nya saker. Allt för att få tillbaka mys-känslan. Prinsarnas konsumtionshets fyller snabbt slottet till bristningsgränsen och sedan går det som det gör: luftsloppet sprängs – helt bokstavligen – och prinsarna flyttar hem till sin mysiga lilla soffa igen. Således sluts också den klassiska cirkeln: hemma – borta – hemma.

Denna speciellt för barnboken typiska struktur utnyttjas även i *Katterna Eufkrat och Tigris hittar hem* då katterna beger sig ut på en resa genom tid och rum på vilken de besöker antikens sju underverk

innan de till slut kommer hem igen. Texten av **Anne Levlin** är skriven på vers med bunden rimflätning och samspelar symmetriskt med **Fanny Penttinens** illustrationer. Förutom *Eufkrat och Tigris* är det bara *Serpentiner, stjärnor och snö* som kan klassas som poesi i fjolårets utgivning – jämfört med fem titlar 2023. **Filippa Hella**s lågmälda bilderbok har ett långsamt tempo och även illustrationerna förmedlar lugn.

Det motsatta kan sägas om **Margareta Gripenbergs** naivistiska illustrationer i klara färger. *Katten Esmeralda och Maggi i Mulleskogen* är Hangökonstnären Gripenbergs andra bilderbok och en kärleksförklaring till skogen och fantasin. Här upp-

manas läsaren bokstavligen att ta sig till närmaste skog och låta den bli en riktig sagoskog.

Kärleken till naturen ligger i fokus också i *Fjärilarnas rekordbok*. Fackboken – som är uppbyggd som en rekordbok i stil med Guinness-böckerna – tar fasta på barnets nyfikenhet och intresse att lära sig. Liksom i föregångaren *Myrornas rekordbok* (2022) varvar författaren och biologen **Katja Bargum** mer seriösa med underhållande fakta. Texten är indelad i korta stycken utspridda över sidorna och låter således läsaren ta in lite fakta i taget. **Jenny Lucander** skapar magiska färgsprudlande fjärlslandskap i illustrationerna. Text och bild samspelar för att bygga upp det humoristiska draget i boken och en del av texten förmedlas också i form av pratbubblor.

I *Muminmammans svampbok* är närheten till skogen och naturen givetvis påtaglig. Boken är en fortsättning på en serie fackböcker med avstamp i olika muminkaraktärer av vilka *Hemulens herbarium* (2019) var den första. I böckerna kombineras originalcitater och -illustrationer av Tove Jansson med detaljerade artakvareller av **Anni Pöyhtäri**. Texten av **Katarina Heilala** (översatt till svenska av **Annika Luther**) innehåller mysiga referenser till Mumindalen – som i beskrivningen av sammetshattarna: ”Om du blundar och rör vid en sådan med fingrarna vet du nästan hur det skulle vara att röra vid ett mumintroll” – och svamprecepten av **Tara Junker** bidrar till en hemtrevlig helhet.

Slutord

Nu borde jag väl sammanfatta litteraturåret med några välformulerade observationer. Något om hur barnlitteraturen verkligen är en spegel av den tid vi lever i. Istället tänker jag tala om läsning.

Det är vid det här laget säkert bekant för de flesta att intresset för läsning sjunker i hela Norden och att läskompetensen minskar som följd. Enligt PISA-undersökningen 2022 hade läsförmågan i Finland försämrats med 30 poäng från 2018 och den huvudmisstänkta i dramat är föga förvånande ”smart”telefonen. Som modersmåls lärare är jag själv tragiskt medveten om problemet.

Syns då barns minskade läsintresse i barnboksutgivningen? Är böcker som *Mantikoran*, *Gasan och Bromsan* eller för den delen *Mumin hittar hem* en

respons på detta och ett sätt att locka nya läsare som kanske är mer vana vid snabba, interaktiva berättelseformer som spel?

Just spelberoendet får ju också synlighet i litteraturen. Både Andersson och Åhman låter sina protagonister vara uttalat besvikna över den begränsade möjligheten till online-spel ute i skärgården. Avsaknaden av spel blir i Åhmans fall också en utgångspunkt för berättelsen: om inte Oliver haft så himla tråkigt hade han aldrig tagit sig upp på farmors vind och således kastats in i ett spännande äventyr.

I Gripenbergs bok uppmuntras i sin tur barn – och för den delen vuxna – att ta sig ut i skogen och låta fantasin flöda. Att telefonerna inte är en del av denna upplevelse behöver inte ens skrivas ut.

Litteraturens centrala roll i att vända på trenden är knappast heller något som behöver poängteras. Då *Språkbruk* lyfter fram tre nyckelåtgärder för att öka barns läskompetens är det särskilt den tredje jag fastnar för: *Öka läsglädjen*. Och hur kan väl detta göras utan spännande, underhållande och tankeväckande litteratur?

Därför är det glädjande att författare, illustratörer och förlag fortsätter satsa på och ge ut högkvalitativ barn- och ungdomslitteratur i Svenskfinland. Lika glädjande är att denna litteratur aktivt recenseras och lyfts fram i media. För att den finlandssvenska barn- och ungdomslitteraturen ska fortsätta må bra behövs ändå ”fortsatta och mångsidiga satsningar”, som Mia Österlund, professor i litteraturvetenskap vid Åbo Akademi, poängterar i en intervju för Bokkatalogen 2024.

Tillgängligheten och synligheten räcker ändå inte för att litteraturen verkligen ska nå hemmen – till detta behövs aktiva, läsande vuxna. Att så många av fjolårets böcker har frånvarande föräldrar som tema är kanske inte något nytt i sig. Liksom Cottrell Boyce poängterar i förordet till jubileumsutgåvan av *Småtrollen och den stora översvämningen* är just detta ofta utgångspunkten för berättelser för barn: ”Alla vet att författaren måste göra sig av med föräldrarna för att äventyret ska börja”.

Jag kan ändå inte annat än att se en koppling. Föräldrar som inte är delaktiga i sina barns liv hinner inte heller läsa för dem och därmed sätta grunden för läsintresset. Föräldrar som är alltför upptagna av sina arbeten eller telefoner hinner knappast läsa för

sin egen skull heller och således utgöra gott exempel. Föräldrar måste helt enkelt finnas där – både fysiskt och mentalt – för att stödja barns läsning.

Litteraturlista

- Ahlfors, Bengt: *Rymlingen*, Litorale.
Aminoff, Ragnar & Starck, Misan: *Hugo upptäcker tiden*, Libraria.
Andersson, Henrika & Rönns, Christel: *Nagu-nalle och gammelmårrorna*, Förlaget M.
Aumanen, Tanja: *Prinsarna och luftslottet*, Visto förlag.
Bargum, Katja & Lucander, Jenny: *Fjärilarnas rekordbok*, Förlaget M.
Bergting, Peter & Turtschaninoff, Maria: *Mantikoran*, Förlaget M/Rabén & Sjögren.
Bondestam, Linda: *Chop Chop – en tapper jordbos berättelse*, Förlaget M.
Bondestam, Linda & Stark, Ulf: *Allt det här*, Förlaget M/Berghs.
Erlandsson, Karin & Pertamina, Karoliina: *Juno tänder månen*, Schildts och Söderströms.
Forsblom, David & Forsblom, Linda: *Pärla, farfar och Enok*, SLEF-media.
Frölander-Ulf, Lena: *Rafsa Rotlös*, Förlaget M.
Frölander-Ulf, Lena: *Rafsa Stentramp*, Förlaget M.
Gripenberg, Margareta: *Katten Esmeralda och Maggi i Mulleskogen*, Litorale.
Hansson, Ulrika & Hurme, Maija: *Kom vi springer*, Schildts & Söderströms.
Hella, Filippa: *Serpentiner, stjärnor och snö*, Litorale.
Höglund, Eva: *Kompisdeckarna: Förfalskare i farten*, Scriptum.

Brist på kvalitativ finlandssvensk barnlitteratur är det ju inte – så nu är det upp till de vuxna att ta sitt ansvar.

SARA POLLESELLO

- Jansson, Tove: *Småtrollen och den stora översvämningen – jubileumsutgåva*, Förlaget M.
Järvinen, Tomas: *Gasan och Bromsan: Ett sanslöst spännande sommarlov*, illustrationer Peter Talvitie, Libraria.
Klingenberg, Malin: *Slättens systrar. Berättelser från Gibat*, illustrationer Eeva Nikunen, Schildts & Söderströms.
Klingenberg, Malin & Sann, Maria: *Rymlingarna*, Schildts & Söderströms.
Knuutinen, Cara & Vuori, Sanna Sofia: *Skyll på Lejon*, Förlaget M.
Levlin, Anne & Penttinen, Fanny: *Euftrat och Tigris hittar hem*, Scriptum.
Mumin och Lilla My upptäcker: familj och vänner, Förlaget M.
Mumin och Lilla My upptäcker: känslor, Förlaget M.
Muminmammans svampbok, Förlaget M.
Möller, Wilma: *Springa som vinden*, Schildts & Söderströms.
Selena, Elena: *Mumin hittar hem*, Förlaget M/Macmillans Children's Books (översättning Andrea Reuter).
Strömberg, Ellen: *Ingen början inget slut*, Rabén & Sjögren/Schildts & Söderströms.
Wentzel, Liv: *Neptunihusets hemlighet*, Litorale.
Åhman, Axel & Skogäng, Ola: *Smugglarens skatt*, Bonnier Carlsen/Schildts & Söderströms.

Nedan: dystopisk stämning i Linda Bondestams Chop Chop.

